

Произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост

Валери Костова*

Резюме: Интелектуалната собственост обхваща широк спектър от творения на човешкия интелект, които приложени към индустрията и търговията имат важни икономически последици. Интелектуалната собственост притежава набор от права, които се прилагат към определена серия от обекти на закрила, които варират от произведения на изкуството и други художествени творения до технически решения. В рамките на широкия ѝ обхват от обекти са и произведенията на приложните изкуства, които са специфичен обект на закрила, като се отчита тяхното специфично естество. Целта на тази статия е да изследва произведенията на приложните изкуства и да идентифицира комплекса от обекти на интелектуална собственост в тези произведения, което е актуалният предмет на изследване в настоящата статия. Авторът идентифицира обекта „приложни изкуства“ и представя авторска класификация на видовете произведения на приложните изкуства. Представени са примери за решения в областта на приложното изкуство в България по данни на Патентното ведомство на Република България. В резултат на изследването авторът стига до извода, че произведенията на приложните изкуства са неразделна част от ежедневието на хората

* Валери Костова е редовен докторант и лектор от 2020 г. в катедра „Интелектуална собственост и технологичен трансфер“ към Бизнес факултет на УНСС.

от векове насам и че тяхната икономическа реализация допринася за доброто функциониране и развитие на творческите дейности, които са предпоставка за растежа на творческата икономика като цяло. Ето защо от първостепенна необходимост е обектите на индустриална собственост (като дизайн, изобретение, полезен модел и т.н.) в промишлената реализация на произведенията на приложните изкуства да бъдат защитени съгласно нормативната уредба в страната, а при икономически интерес и извън нея, за да се постигне по-надеждна закрила на произведенията на приложните изкуства, по-добри икономически резултати, както и лидерска позиция на пазара чрез регистрационна форма на обектите на индустриална собственост. Предмет на по-нататъшно изследване ще бъде приложното изкуство не като творческа дейност със специфични участници и ресурси, а като резултат.

Статията е структурирана по следния начин:

1. Въведение.
2. Произведения на приложното изкуство.
3. Закрила на произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост.
4. Заключение.

Ключови думи: приложни изкуства, дизайн, творчество, интелектуална собственост, декоративни изкуства, естетика, функционалност.

JEL: K49, L10, O34, Z11.

Увод

Изкуството е това нещо, което стимулира мислите, емоциите, вярванията или идеите на индивида чрез сетивата. Споделяйки идеи и емоции, изкуството отваря умовете, кара хората да мислят, помага разбирането и общуването с различни култури, позволява да се види светът по различен начин, чрез ума на създателя. Терминът „изкуство“ означава творческа дейност, насочена към създаване на художествени произведения по всички възможни начини и във всички възможни форми посредством слово, багри, пластика, тонове, телодвижения и в съчетание на едни форми с други. „Изкуството е особена форма на обществено отношение, представляваща художествено отражение на живота“ (Маркова, 2003). Науката представлява областта на знанието, а изкуството представлява областта на свободата на художественото изразяване. Изкуството обаче по-често се разглежда като творческа дейност на човешкото същество, с което произвежда серия от предмети (произведения на изкуството), които са еднозначни и чиято цел е предимно естетическа, но много често и функционална, поради което може да се каже, че изкуството е навсякъде. През времето художественото изкуство (т.нар. изобразително изкуство) е било класифицирано по различни начини, от средновековното разграничение между *Artes Liberales* и *Artes Mechanicae*, до модерното разграничение между изящни и приложни изкуства, които са обекти на подсистемата художествена собственост на системата интелектуална собственост. Подсистемата художествена собственост предоставя закрила за творчески продукти от областите на литература, науката и изкуството.

В настоящото изследване авторът обръща внимание на приложните изкуства и класифицира техните произведения, които освен естетически са и функционално издържани изкуства. Те са онези произведения на изкуството, които намират място в човешкия бит, трудова и социална среда, и

задоволяват както естетическите, така и практическите нужди на хората.

За да се постигне успех и икономически растеж, пълният набор от обекти на интелектуална собственост в произведенията на приложните изкуства трябва да бъдат внимателно идентифицирани и управлявани като икономически ресурси, чието идентифициране е и актуалното като проблематика в настоящата разработка.

Обект на изследване са произведенията на приложните изкуства, а предмет на изследването е закрилата на произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост.

Целта на настоящото изследване е да разкрие многообразието от видове произведения на приложните изкуства, както и да идентифицира комплекса от обекти на интелектуална собственост в произведенията на приложните изкуства.

За постигане на така поставената цел, авторът си поставя следните изследователски задачи: 1. Да идентифицира обекта „приложно изкуство“; 2. Да изведе авторска класификация на видовете произведения на приложните изкуства; 3. Да представи възможностите за закрила на произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост;

Методологията се основава на взаимосвързани изследвания на приложните изкуства като вид изкуство, техните произведения и обектите на интелектуална собственост в тези произведения.

I. ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА ПРИЛОЖНОТО ИЗКУСТВО

1. Същност и основни характеристики на произведенията на приложното изкуство

Приложните изкуства са подраздел от изкуствата, който се определя като художествен дизайн, направен за утилитарни предмети в ежедневната употреба. Богат-

ството и многообразието на творческите постижения при съвременните произведения на приложните изкуства дават повод за осъвременена и променена спрямо днешното време колективна монография. Днес по-голямата част от произведенията на приложните изкуства, характерът на художествените търсения и вкус, индивидуалното творческо присъствие, постигането не само на декоративни, но и на духовно-естетически измерения, ги превръщат в едни от най-скъпите, дизайнерски, иновативни и използвани в нашето ежедневие вещи.

В най-широк смисъл на думата, приложните изкуства са тези изкуства, при които художественият дизайн се прилага върху утилитарни предмети от ежедневието ни. В по-тесен смисъл, под „приложни изкуства“ се разбират онези произведения на изкуството, които намират място в човешкия бит, трудова и социална среда, съчетавайки в себе си освен изкуство, така и функционалност; прагматичност и красота; трайност и естетика. Те задоволяват естетически и практически нужди на хората, като могат да бъдат уникални и серийни и изготвени ръчно (индивидуални, естетически приятни, но предимно функционални, занаятчийски продукти, направени от занаятчийци или квалифицирани работници) или по промишлен начин (стандартни машинно изработени продукти, които имат специфичен дизайн, приложен към тях, за да ги направят по-привлекателни и лесни за използване) (Маркова, 2003). Приложните изкуства превъплъщават художествените идеи във веществени пластични обемни форми, към които пластични обемни изкуства спада и архитектурата.

На практика, тук се помещават художествено проектирани промишлени продукти, които могат да осигурят необходимата си функция с максимална ефективност, с добре изразен и привлекателен външен вид, които заемат силно нарастващо място в днешната епоха на стремеж към максимално естетизиране със своя дизайн на обитаваната от нас битова, техническа среда, архитектурна и околна среда.

Всъщност няма единен стандарт за дефиниция и защита на произведенията на приложното изкуство. Бернската конвенция за закрила на литературните и художествените произведения изрично включва произведения на приложното изкуство в обхвата на закрилата, оставяйки на националното законодателство да определи степента на прилагане на техните закони към произведения на приложното изкуство и промишлените образци и модели (Бернска конвенция за закрила на литературни и художествени произведения 1886 г., чл. 2 (1) и (7). Споразумението за свързаните с търговията аспекти на правата на интелектуална собственост (ТРИПС) следва съответните разпоредби на Бернската конвенция, като също предоставя правна защита на тези произведения. Нито една конвенция обаче не дава определение за произведенията на приложното изкуство. Речникът с термини на СОИС определя произведението на приложното изкуство като „обекти, предназначени за практическо ползване, изготвени ръчно или по промишлен начин“. Определението, дадено в Ръководството към Бернската конвенция за закрила на литературните и художествените произведения, поставя особен акцент върху „произведения на изкуството“ (Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works Paris Act, 1971). Ръководството използва тази широка дефиниция, за да обхване произведения на производители на „дрехи, бижута, златни и сребърни прибори, мебели, тапети, орнаменти и т.н.“. В действащия български Закон за авторско право (1993 г.) обаче не е дадено точно определение на произведенията на приложното изкуство.

2. Видове произведения на приложното изкуство

Приложните изкуства до голяма степен се припокриват с декоративните изкуства. Предлагайки безкрайни възможности за оригиналност, тези изкуства, с наистина огромния си обхват на въздействие, обогатяват

ежедневието и могат да направят дори и най-обикновените предмети в удоволствие за очите. Декоративните изкуства, които обхващат почти всяка категория „скъпоценен“ изработен предмет с дизайн и декорация, които са ценени както заради полезността си, така и заради чисто естетическите си качества. Великденските яйца „Faberge“ са перфектен пример за това как се модернизира старите занаятчийски традиции. А модерните форми на приложното изкуство обикновено се наричат дизайн, където смело може да се поместят промишленият дизайн, графичният дизайн (вкл. компютърната графика), модният дизайн и интериорният дизайн. Тук се поместват художествено проектирани промишлени продукти с добре изразен и привлекателен външен вид, които

заемат силно нарастващо място в днешната епоха на стремеж към максимално естетизиране на обитаваната от нас битова и техническа среда. Архитектурата също се разглежда като приложно изкуство (Костова, 2022).

Класификацията на различните видове приложни изкуства с течение на навлизането на творческите индустрии и в съответствие с материала и неговото обработване са се развили различни видове приложни изкуства, като част от тях са се променили и разединили, а някои обединили в различни категории. В таблица 1 са представени едни от най-често срещаните произведения на приложните изкуства в съвременното общество, които не спират да се развиват в промишлената индустрия,

Таблица 1. Видове приложни изкуства

№ по ред	Видове приложни изкуства
1	Архитектурата
2	Бижутерство (вкл. часовници)
3	Графичен дизайн
4	Индустриален дизайн
5	Интарзия
6	Керамично изкуство
7	Кошничарство
8	Мебелиерство
9	Металопластика
10	Моден дизайн
11	Мозаечно изкуство
12	Пространствен дизайн (вкл. интериорен и екстериорен дизайн)
13	Художествена гърворезба
14	Силикатен дизайн (художествена обработка на стъкло и порцелан)
15	Художествен текстил

Източник: Съставена от автора

благодарение на добре пазената и предавана традиция на дребните занаяти от поколения на поколения, а и на редица учебни заведения, които се стремят да създават нови, кадърни и заинтересовани кадри. Отличен пример за това са гимназиите по приложни изкуства като: Национална гимназия за приложни изкуства „Свети Лука“ в София; Национално училище за приложни изкуства „Проф. Венко Колев“ в гр. Троян; Национална гимназия за приложни изкуства „Тревненска Школа“ в гр. Трявна; Професионалната гимназия за приложни изкуства в гр. Смолян, Национална Художествена Гимназия „Димитър Добровиц“ в гр. Сливен, НГПИ „Тревненска школа“, гр. Трявна, Национална художествена гимназия „Цанко Лавренов“, гр. Пловдив, Национално училище по пластични изкуства и дизайн „Академик Дечко Узунов“, гр. Казанлък, Факултет по изобразително изкуство – Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методи“ и Националната художествена академия в София. В тези училища, гимназии, а и в академията се изучават занаятите по: художествена гърворезба; текстил; художествена обработка на метали; дизайн на порцелан и стъкло (силикатен дизайн); дизайн на детски играчки и сувенири; индустриален дизайн; пространствен дизайн; рекламен дизайн; моден дизайн и гр.

II. ЗАКРИЛА НА ПРОИЗВЕДЕНИЯТА НА ПРИЛОЖНИТЕ ИЗКУСТВА КАТО ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ

Въведение

Тези, които използват творческото изразяване и умение, за да създават уникални произведения на приложни изкуства, трябва да бъдат защитени чрез системата на интелектуалната собственост, за да има творчеството и икономически смисъл.

Интелектуалната собственост обхва-

ща широк спектър от творения на човешкия интелект, които приложени към индустрията и търговията имат важни икономически последици. Всеки интелектуален труд има като резултат интелектуален продукт, но не върху всеки интелектуален продукт се признава и гарантира собственост. Собствеността на интелектуалните продукти е частна собственост. Те имат икономически потенциал, който се реализира само при използването им, което е под контрол на собственика. Интелектуалната собственост е това право на собственост, което е установено със закон и изключва всички други от използването на интелектуалните творения без разрешение. Правата на интелектуална собственост позволяват да се комерсиализират и да се използват иновативните и творчески идеи.

Интелектуалната собственост е система от обекти, които са продукти на интелектуалния труд на човека, отговарящи на критерии от областите на технологията, науката, литературата и изкуството. Понятието интелектуална собственост е система, включваща в себе си три подсистеми на интелектуална собственост с включените в тях обекти: обекти на индустриална собственост, обекти на художествена собственост и нови обекти. В рамките на широкия обхват от обекти на художествена собственост са произведенията на приложните изкуства, които са специфичен обект на закрила, като се отчита тяхното специфично естество.

Интелектуалната собственост притежава набор от права, които се прилагат към определена серия от обекти на закрила. За да се улесни и подобри конкурентната стратегия и икономическото развитие на едно производство на приложното изкуство е много важно участниците в създаването му да потърсят и получат нужната закрила и да могат да идентифицират пълния комплекс от обекти на интелектуална собственост в своите творчески решения. Правилното

идентифициране и ефективната защита на обектите на интелектуална собственост в творческите решения на приложните изкуства не само ще обогати културното наследство на страната, но също така ще увеличи приноса на решенията на приложните изкуства към БВП на Република България.

1. Произведенията на приложните изкуства като интелектуален продукт

Произведенията на приложните изкуства са материални, но и интелектуални продукти, защото са резултат от интелектуалния творчески труд на човека – автора, дизайнера и т.н. Повечето хора свързват думата „творчество“, а оттам и термина „творческа дейност“ с областите на изкуството и литературата. В тези области на художествено-творческа дейност, творческото въображение и вдъхновение се считат за предпоставка за наличие на творчество. Творчество е комплексна интелектуална дейност, при което се създават нови, оригинални и неповторими материални и духовни ценности. Необходимо е въображение и креативност за създаване на произведения на приложните изкуства. Приложното изкуство превъплъщава художествените идеи във веществени пластични форми, като създава продукти на художествено-творческа човешка дейност. Тези продукти задоволяват материални и духовни потребности. Произведенията на приложните изкуства като творческо решение, основано на съвременната теория и практика на приложните изкуства, намира израз в превъплъщаването на художествените идеи в плоски и обемни веществени пластични форми, които произведения притежават художествени качества и са естетически приятни за човека със своето цветово съчетание и подбор на материали или комбинация от тях, и заедно с това имат и своето практическо приложение в бита.

2. Закрилата на произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост

Интелектуалната собственост обхваща обекти, вариращи от произведения на изкуството и други художествени творения до технически решения, включително изобретения, полезни модели и други. Интелектуалната собственост е определена като нематериално творение на човешкия ум, изразено в осезаема форма, на която са определени права на собственост. С други думи, интелектуална собственост е когато уникална или оригинална идея се изразява чрез физически средства като произведенията на приложните изкуства. Интелектуалната собственост е популярна област на правото, предвид бързото технологично развитие днес. Тази област на правото има за цел да защити изключителните права на създателите на оригинални произведения. Тези права са известни като права на интелектуална собственост и едновременно представляват форми на защита на интелектуалната собственост. Тези права включват авторско право и морални права и са правни инструменти, които практикуващите могат да използват, за да защитят работата си от неоторизирано използване, да защитят репутацията или марката си и да генерират приходи.

Интелектуалната собственост, както отбеляза вече авторът по-горе, е разделена на три подсистеми с включените в тях обекти: обекти на индустриална собственост, обекти на художествена собственост и нови обекти. Авторът ще спре вниманието си на двата големи дяла: Индустриална собственост, която включва изобретения (патенти) и полезни модели, търговски марки, промишлен дизайн и географски означения за произход, и Ху-

дожествена собственост, която включва литературни и художествени произведения като романи, поезия и пиеси, филми, музикални произведения; произведения на изобразителното изкуство, включително произведения на приложното изкуство, дизайн и народните художествени занаяти и т.н. Произведенията на приложните изкуства като интелектуална собственост са за всички естетични, декоративни и утилитарни произведения на приложните изкуства, в които голяма роля има дизайнът. Тези произведения допринасят за създаването на елитарна култура. Областта на правото на интелектуална собственост е от съществено значение за изкуствата, в т.ч. приложните изкуства. Защитата на произведенията на приложното изкуство е нарастваща грижа в днешния модерен свят, където е станало твърде лесно да се имитират произведения на изкуството само с едно натискане на бутон. Необходимостта от защита на интелектуалната собственост има няколко неоспорими причини, първата от които е, че се създават стимули за креативност, иновации и технологично развитие в изработката на тези произведения. Второ, правната защита предоставя подкрепа срещу неразрешено копиране и предвратява фалшифицирането. Трето, насърчаването на развитието и защитата на интелектуалната собственост допринася за икономически растеж, представлява конкурентно предимство, създава нови работни места и нови отрасли на промишлеността, повишава качеството на човешкия живот и удовлетворението от него. Правата на интелектуална собственост възнаграждават човека за творчеството му. Без ефективни мерки, налагащи спазването на правата върху интелектуалната собственост, иновативността и креативността се ограничават, а инвестициите намаляват.

2.1. Произведенията на приложните изкуства като обект на авторско право

Когато става дума за защита на приложното изкуство, няколко форми на права на интелектуална собственост са от особено значение – авторско право и промишленият дизайн. Фактът, че произведенията на приложното изкуство притежават свойства както на полезност, така и на художественост, означава, че начинът, по който те трябва да бъдат правно защитени, е един от най-спорните въпроси в авторскоправния закон. Това е и основание то тези произведения да бъдат причислени към защитимите от авторското право обекти, за разлика от останалите утилитарни предмети, лишени от естетически достойнства (Лозев, 2010). Системата за авторско право се стреми да защитава културни и художествени произведения каквито са и произведенията на приложните изкуства. Въпросът за защитата на авторското право върху произведения на приложното изкуство е световен проблем поради трудността да се прокара ясно граница между техните практически функции и художествена стойност (Reichman, 1983).

Интелектуалната собственост е широко понятие, докато авторските права представляват определена форма на защита на интелектуалната собственост. Тук се помещава и художественият дизайн, който е резултат и процес на създаване на продукти на изобразителното и приложните изкуства. Той е продукт на художествено-творческа дейност, който се закриля по законите на художествената собственост (правен еквивалент „авторско право“) (Маркова, 2003). Авторските права защитават това, което се нарича „оригинални произведения“. Разглежданият продукт на изкуствата – произведенията на приложните изкуства, са класически обекти на авторското право. Тяхната правна регла-

ментация в този контекст е в Закона за авторското право и сродните му права (ЗАПСП). Успоредно с това, в областта са в сила правни регламенти като: Закон за културното наследство (2009 г.) и Закон за закрила и развитие на културата (1999 г.).

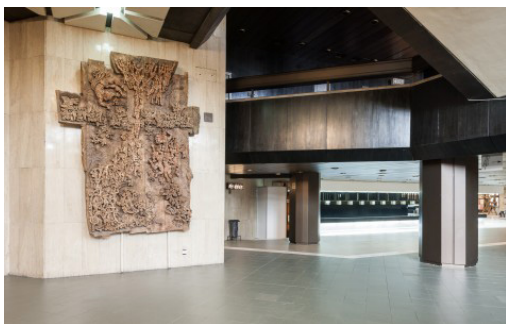
2.1.1. Обект на правото

Съгласно ЗАПСП чл. 3, ал. 1 „Обект на авторското право е всяко произведение на литературата, изкуството и науката, което е резултат на творческа дейност и е изразено по какъвто и да е начин и в какъвто и да е обективна форма, в това число: ... произведения на изобразителното изкуство, включително произведения на приложното изкуство, дизайна и народните художествени занаяти...” (Закон за авторското право и сродните му права, Обн. ДВ. бр. 56 от 29 Юни 1993 г.). В ЗАПСП няма определение на така наречените художествено-утилитарни произведения – тези на приложното изкуство, освен примерно посочените в чл. 20, ал. 2 гоблени, керамики, произведения от стъкло.

Произведенията на приложните изкуства са обекти на авторско право, ако отговарят кумулативно на две изисквания – творчество при създаването им и тяхното обективиране. Творчеството е налице винаги когато е резултат от личните оригинални виждания на неговите създатели. Второто изискване – за обективиране, се

отнася до резултата от творческата дейност. Авторското право не закриля идеи, а начина на изразяването им, като авторство се признава независимо от степента на проявеното въображение при създаването им, т.е. независимо от техните качества. Самото авторско право върху произведенията на приложните изкуства се поражда автоматично – със създаването им, или по-скоро със завършването им, без да е необходимо регистриране, вписване, представяне, изпълнение или каквото и да е друго действие, удостоверяващо съществуването им. Закрилата в този случай е пряка. Авторското право възниква за самото произведение, но не и за начина, по който е създадено. Тук може да се каже, че авторското право възниква и върху незавършени произведения, както и върху части от произведения, стига да са изпълнени изискванията за творчество и обективиране.

Примери за произведения на приложните изкуства са над 80-те произведения на изкуството, изложени в сградата на „Националния дворец на културата“ (НДК), където се помещават стенописи, дърворезби, пана, пластики – шедьоври, създадени от велики български майстори специално за НДК. Ярък пример из тези произведения на изкуствата е дърворезбата „Любовта на слънцето“ на проф. Антон Дончев (фигура 1), чрез която той разгръща фигуралната изобразител-

Фигура 1. „Любовта на слънцето“ – дърворезба на проф. Антон Дончев

Източник: Национален дворец на културата. Авторски права върху снимките: Национален дворец на културата.

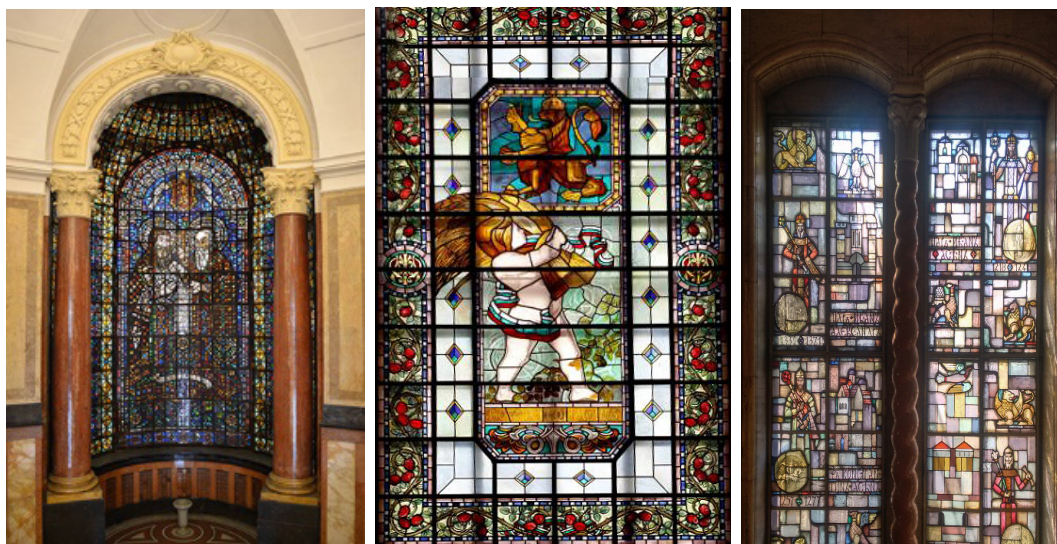
ност – неживяна и внушителна. С трактовката на човешката фигура в дърворезбата, проф. А. Дончев преодолява страха на всички резбари да работят фигурална композиция, с което показва, че тя може творчески да бъде осмислена и изведена от нивото на примитива и декоративната форма.

Друг пример са образци на декоративно-монументалните изкуства – пъстроцветни стъклописи на витражите (фигура 2) в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, дело на Иван Пенков, изобразяващи образите на светите братя Кирил и Методий, на св. Климент Охридски, отец Паисий, на княз Борис I и цар Симеон; Софийски градски съд, дело на проф. Иван Пенков, изобразяващи различни символи на правосъдието и държавността – везни, меч, лъв; Министерство на финансите (МФ), дело на известния български художник Харалампи Тачев, изработени в ателиетата на германската фирма „Ф.Х. Цетлер“. Витражът на МФ е едно от най-красивите произведения на изкуството, съхранило в себе си логото на МФ, както и основните

символи на благополучието и изобилието. Българска народна банка, дело на проф. Иван Пенков, представя изображения на монети, сечени по времето на Втората българска държава (XII–XIV век), както и образи на царете Иван Асен II, Константин Тих Асен, Иван Александър и Иван Срацимир. Стъклописът в Заседателната зала на Управителния съвет е с мотиви от стопанския живот на страната и е изработен от акад. Дечко Узунов. И двата витража са изработени в работилницата „Франц Майер“ в Мюнхен. Стъклописът на централното стълбище е изцяло разрушен по време на бомбардировките през Втората световна война. През 2006 г. на негово място е монтиран витраж, изработен от Марин Маринов, посветен на владетелите от Първото българско царство.

2.1.2. Субект на правото

Статутът на носител на правото върху произведение на приложното изкуство е нормативно определен в чл. 12, ал. 1 на ЗАПСП. Той е дефиниран така: „Авторското право върху

Фигура 2. Пъстроцветни стъклописи на витражи

Източник: от ляво надясно: Софийски университет „Св.Климент Охридски“; Министерство на финансите. Авторски права върху снимка: Венета Павлова; Българска народна банка. Авторски права върху снимка: Георги Мархов.

произведения на изобразителното изкуство и архитектурата принадлежи на лицето, което е създало произведението, и в случаите когато собствеността върху произведението принадлежи на друго лице“ (Закон за авторското право и сродните му права, Обн. ДВ. бр. 56 от 29 Юни 1993 г.). Тук е важно да се поясни, че авторът е физическо лице, което създава произведението, а носителят на авторски права може да е както физическо, така и юридическо лице, което е придобило по закон авторските права върху произведението.

Съгласно чл. 8, ал. 1, ал. 2 и ал. 3 от ЗАПСП авторското право върху произведение, което е създадено от две или повече лица, им принадлежи общо независимо дали произведението е неделимо цяло или се състои от части, които имат самостоятелно значение, като за всяко използване на произведението е необходимо съгласието на всички съавтори, а при евентуална липса на съгласие между съавторите въпросът се решава от съда. След като е дадено съгласие за използване на произведението по определен начин или има решение на съда за това, никой от съавторите не може без основателна причина да се противопостави на следващото му използване по същия начин. Създаването на съавторско произведение изисква участието на лица с творчески принос.

2.1.3. Изключително право върху произведенията на приложните изкуства

2.1.3.1. Неимуществени авторски права

Основните неимуществени права на автора на произведение на приложното изкуство, съгласно чл. 15, ал. 1 на ЗАПСП, се състоят във всяко едно или комбинация от следните действия: да реши дали създаденото от него произведение може да бъде разгласено и да определи времето, мястото и начина; да иска признаване на автор-

ството му върху произведението; да иска името му, псевдонима му или друг идентифициращ го авторски знак да се посочва при всяко използване на произведението; да иска да остане анонимен или под псевдоним като автор на произведението; да иска запазване на произведението във вида, в който е създадено, и да се противопоставя на промени в него, които биха нарушили законните му интереси или достойнство; да променя произведението, ако с това не се нарушават права, придобити от други лица; да получи достъп до оригинала на произведението, когато той се намира в друго лице и ако става въпрос за упражняване на неимуществено или имуществено право по ЗАПСП; да спре използването на произведението поради промени в убежденията си, като обезщети за претърпените вреди лицата, които законно са придобили правото да използват произведението.

2.1.3.2. Имуществени авторски права

Имуществените права на автора на произведение на приложните изкуства се свеждат до това, че той „има изключителното право да използва създаденото от него произведение и да разрешава използването му от други лица, освен в случаите, за които този закон разпорежда друго“ (Закон за авторското право и сродните му права, Обн. ДВ. бр. 56 от 29 Юни 1993 г.). ЗАПСП влага специално съдържание в понятието използване, според което това са действия по предоставянето на произведението до потребителите или по подготовката за такова предоставяне. Примерно посочените в закона икономически права, свързани с използването на създаденото от автора произведение, са: възпроизвеждане на произведението в екземпляри; разпространение на произведението или на екземпляри от него; правото на излъчване по безжичен път; предаването и препредаването на произведението по кабел; предлагане на

достъп до произведението в цифрова среда; вносът и износът в трети държави на екземпляри от произведението в търговско количество.

Наред с тези правомощия, чието изброяване в чл. 18 от ЗАПСП е примерно и не изчерпателно, творците в сферата на приложното изкуство имат и друго – правото на отчисления при препродажба на оригинали на произведения от изящните и някоу приложни изкуства (чл. 20 от ЗАПСП).

Трябва да се отбележи, че в обхвата на правото на публично показване не попадат произведенията на приложните изкуства, а това право се отнася само до произведенията на изящните изкуства (Борисова, 2009).

Следва да се отбележи, че за разлика от моралните права, които са изчерпателно посочени в закона, икономическите са дадени примерно. Това означава, че използването на произведенията на приложните изкуства може да става и чрез други действия освен чрез изброените.

Относно свободното използване на тези произведения, в обхвата на полето на свободни действия на гражданите са действия, които не пречат на нормалното използване на произведението и не увреждат законните интереси на носителя на авторско право.

2.1.4. Времетраене на изключителното право върху произведенията на приложните изкуства

Съгласно чл. 27 на ЗАПСП продължителността на правото върху произведение на приложното изкуство е продължителността на живота на създателя му и 70 години след неговата смърт. При произведения, създадени от двама и повече автори, срокът започва да тече след смъртта на последния преживял съавтор. С изтичането на този срок авторското право се погасява и произведението може да се използва от всекиго, по всякакъв начин, при условие че

се посочва името на автора му. За произведения, за които срокът на закрила не се изчислява от смъртта на автора или авторите, и които не са били разгласени в срок 70 години след тяхното създаване, правната закрила по този закон се прекратява.

2.2. Произведенията на приложното изкуство като обект на индустриална собственост

Творчеството и креативността оказват съществена роля и полза във всяка една дейност на съвременните индустрии. Приложните изкуства като творения на човека отговарят на критерии от областите както на изкуството, така и в технологиите, предвид годините на силно развитата технология и модерния начин на живот. Ясен пример за това е технологичният процес на производството на приложните изкуства днес. Поради тази причина има и други възможни обекти на интелектуална собственост в произведенията на приложното изкуство, а именно чрез закрилата посредством системата на индустриалната собственост. Тоест, успоредно с авторскоправната закрила, системата за натрупване на закрилата позволява и прилагане на закрила посредством системата на индустриалната собственост върху същите произведения.

2.2.1. Произведенията на приложното изкуство като изобретение и полезен модел

Системата на индустриална собственост предвижда закрила на иновативни решения в областта на приложните изкуства с висока степен на новост по отношение на технология или краен продукт като изобретение или полезен модел в случаите, в които се подобрява продукт или процес/метод, в създаване на самите творчески произведения. Патентът често е най-доброто доказателство за способността и умението на

предприемача да изключи конкурентите от пазарния сектор и да му донесе монополен статус чрез нови, оригинални и новаторски функционални характеристики на своите продукти. Като притежател на патент може да се отворят и други бизнес възможности: лицензиране или стратегически съюзи. В сектора на приложните изкуства повечето изобретения биват насочени към подобрения в качеството на използваните материали или във функционални подобрения на ръчните инструменти, или в производствените техники. Полезният модел (ПМ) от своя страна е необходим по същите причини, както и патентът. Често изобретението не отговаря на изискванията за патентна закрила, но вместо това може да бъде защитен като полезен модел. Това се случва най-често при техническите подобрения на продуктите. Причина за това е, че изискванията за полезен модел са по-леки от тези за патентите и процедурата по регистрация на ПМ е значително по-бърза и по-евтина. Също като при регистрираните изобретения и регистрираните полезни модели осигуряват изключителни права за своите притежатели като използване на изобретението за производство и предоставяне на лицензи в страните, в които полезният модел е регистриран.

Съгласно Международната патентна класификация, решенията на приложните изкуства могат да намерят закрила в Раздел А – „Човешки потребности“ – Лични или домашни предмети, подраздел А41 „Носене на облекло“; А44 „Галантерия, бижута“; А47 „Мебели, домашни изделия...“; Раздел Б – „Извършване на операции, транспортиране“ – Оформяне; Печат, Подраздел Б44 – „Декоративно изкуство“ и други подраздели; Раздел Д – „Текстил, хартия“ и други раздели. Критериите за регистрация на изобретение или полезен модел, съгласно действащия в страната Закон за патентите и регистрацията на полезните модели, са: новост, изобретателска стъпка и промишлена приложимост.

Изобретението се удостоверява с документ, наречен патент с максимален срок на закрила от 20 години. Свидетелството за полезен модел („мини патент“) е с времетраене 10 години. По-ниските критерии за патентоспособност, по-краткият срок на материална експертиза, както и по-евтината (като държавни такси) закрила при ПМ го правят по-привлекателен обект на индустриална собственост.

Пример за изобретение като решение в областта на приложното изкуство в областта на бижутерната индустрия в Раздел А44 – „Галантерия, бижута“ и Раздел Б21 – „Механична обработка на метал без правилно отстраняване на материал“; Щамповане на метал от Международната патентна класификация е: МЕТОД ЗА ИЗРАБОТВАНЕ НА КУХА БИЖУТЕРИЯ, 2007 г.

„Изобретението се отнася до метод за изработване на кухи елементи за гривни и синджир за ювелирната промишленост. Методът започва с отливане на пластини, които преминават през валци, след което се щанцоват. След това върху всяка пластина се поставя предварително изтеглен пълнеж, а получените елементи преминават през дюзи и се усукват чрез струг. Елементите се навиват върху профилни горници, след което се отвърщат в спирт. При това отвърщане пълнежът изгаря. Кухите елементи се третират с азотна киселина. След това горникът се отстранява и се извършва нарязване на кухите тръбни елементи и се получават отделни халки, които се съединяват една с друга чрез навързване и спояване. Спояването на халките става с газ, кислород и припой и лазерно заваряване с аргон. След това халките се опияват и изшкурят, обработват се с киселина и се подлагат на полиране. Това става последователно на четири етапа. Първо халките се завихрят в магнитен барабан с шампоан и гребни метални частици, в продължение на 120 мин. След това се завихрят във водна среда с пластмасови гробинки в продълже-

ние на 280 мин. Третото полиране е сухо в машина с трици и полирпаста в продължение на 180 мин. Последното полиране е ръчно на полирмашината. Накрая съединените халки се измиват в ултразвукова вана и се рогират“ (www.portal.bpo.bg).

Притежател: Тодор Кузов Кузов

- Пример за регистриран полезен модел в областта на приложното изкуство в Раздел Б44 – „Декоративно изкуство“ от Международната патентна класификация е: ПРИСПОСОБЛЕНИЕ ЗА ЗАКРЕПВАНЕ НА СЪКЛАТА ВЪВ ВИТРАЖ, 2017 г.

„Полезният модел се отнася до приспособление за закрепване на стъклата във витраж преди заливане на фугите с нискотопим оловна сплав. За целта по време на изработването на витража, след етапа на изрязването и абразивното напасване на отделните стъкла, се използва перфорирана медна лента (3) с дебелина 0,2-0,3 mm и ширина равна или по-малка от дебелината на стъклото (1), с която всяко стъкло (1) от подредения витраж върху твърда повърхнина се обвива плътно с лентата (3), като тя преминава от едно към друго стъкло (1), докато се опише целият контур. На местата на пресичане по контура на лентата (3), тя се промушва през най-близкия отвор от перфорацията си (4) и с помощта на клещи се изпъва и усуква на 180 градуса“ (www.portal.bpo.bg).

Притежатели: Здравка Петрова Брайкова-Николова и Мартин Красимиров Златков
Информацията и за двата примера е взета от електронния портал на Българско патентно ведомство (БПО) на Република България.

2.2.2. Произведенията на приложното изкуство като промишлен дизайн

Общоприето и достъпно разбиране за дизайн е естетическо и ергономично комплексно свойство на дадено изображение и/или изделие на приложното изкуство и/или промишлеността. Промисленият дизайн от

своя страна е специален обект на закрила в обхвата на индустриалната собственост поради особеното си естество, насочено към удовлетворяване на естетическите цели. Промисленият дизайн се стреми да създаде продукти, чийто външен вид да задоволи естетическите предпочитания на потребителите (Маркова, 2010). Тъй като промисленият дизайн обикновено изразява личния вкус и стил на своя дизайнер, този обект на индустриалната собственост е тясно свързан с произведенията на приложните изкуства. Промисленият дизайн се отнася само до естетическите аспекти или външния вид на продукта, а не до техническите или функционалните му характеристики. Въпреки че цялостният външен вид на даден продукт се определя както от функцията, така и от естетиката, само характеристиките на външния вид, които не са изцяло определени от техническите особености, могат да бъдат защитени като дизайн. Външният вид на продукта може да бъде триизмерен – формата на продукта; двуизмерен – шарки, линии или цвят; или както е най-често срещано – комбинация от тях. Промисленият дизайн може да бъде въплътен в широка гама от продукти на приложните изкуства като: часовници, бижута, домакински съдове, текстил, гоблени, мебели, керамика и т.н. Пример: Формата на лампа, дизайнът на обекта или орнаментирането на стъклена ваза могат да бъдат защитени като промишлени дизайни.

Съгласно Закон за промисления дизайн, 1999 г. (ЗПД), чл. 3, ал. 1 и ал. 2 „промисленият дизайн е видимият външен вид на продукт или на част от него, определен от особеностите на формата, линиите, рисунката, орнаментите, цвятът съчетание или комбинация от тях. Продукт е всяко изделие, получено по промишлен или занаятчийски начин, включително части, предназначени за съглобяване в съставно изделие, комплект или композиция от изделия, опаковка, графични символи и печатни шрифтове, с изключе-

Икономическо развитие

ние на компютърни програми“ (Закон за промишления дизайн, Обн. ДВ. бр. 81 от 14 Септември 1999 г.). Защитата на промишления дизайн обаче не разрешава регистрирането на дизайн, който произлиза от техническите характеристики на продукта. Регистрира се дизайн, който е: нов и оригинален. Сроктът на действие на регистрацията на дизайн е 10 години от датата на подаване на заявката. Регистрацията може да бъде подновявана за три последователни периода от по 5 години, т.е. максималният срок на регистрацията на промишлен дизайн е 25 години. В повечето страни, както и в Р. България, промишленият дизайн трябва да бъде регистриран, за да бъде защитен съгласно ЗПД. Защитата на дизайна е валидна само за държава/ите, в която/които регистрацията е надлежно получена. В някои страни, най-вече в Европа, е възможно да се получи ограничена закрила на промишления дизайн за нерегистрирани дизайни. Нерегистрираният дизайн предоставя възможност на автора да тества своите продукти на пазара преди да премине през усилията и разходите за тяхното регистриране. Веднъж продуктът станал публично достъпен, то авторът

(дизайнерът)/заявителят разполага с до 12 месеца, за да регистрира своя дизайн (Маркова, 2010).

Авторът на приложни изкуства, който притежава права върху промишлен дизайн на продукт, може да попречи на всички останали да произвеждат, внасят, продават или разпространяват продукти, които имат идентичен външен вид или външен вид, който не се различава съществено от този на защитения промишлен дизайн. Най-общо казано, защитата на произведенията на приложните изкуства като промишлен дизайн е препоръчителна, а и лесно достъпна. Има сериозни причини авторите да трябва да защитят отличителния и оригиналния външен вид на техните продукти: 1. Дизайните привличат и печелят клиенти; 2. Добре проектираният стол не създава просто удоволствие да се седи на него, но създава удоволствие и да се съзерцава. Успехът на произведението на пазара ще зависи не само от неговата функционалност, но и от визуалната му привлекателност; 3. Дизайните носят конкурентно предимство, защото промишленият дизайн дава изключителността пред използването му,

Фигура 3. Гривна (бижу)

Източник: Българско патентно ведомство

той дава предимства в конкуренцията; 4. Успешните проекти могат да осигурят допълнителни доходи чрез сключване на лицензионни договори. Дизайните са бизнес активи, защото могат да превърнат определен стил на дизайн в синоним и имидж на марката на дадена компания, която със сигурност ще се превърне в актив със значителна парична стойност.

Промишленият дизайн за външния вид на решенията на приложните изкуства могат да намерят своята закрила в следните класове от Локарнската класификация, а именно Клас 2: „Облекло, обувки и галантерия“, Клас 5: „Тъкани, прежди, листови от изкуствени и естествени материали“, Клас 6: „Мебели, обзавеждане“, Клас 7: „Домашни съдове и уреди, невключени в други класове“, Клас 9: „Опаковки и контейнери за транспортиране и съхранение на стоки и обработка на товари“, Клас 10: „Часовници и измервателни, контролни и сигнализиращи уреди“, Клас 11: „Изделия за украса“, Клас 26: „Осветителни тела“.

Фигура 4. Сгъваем стол 1 /2012

Източник: Българско патентно ведомство

- Пример за дизайн решение в областта на приложните изкуства в Клас 11-01:

Гривна (бижу), видна от снимковия материал (фигура 3), извлечен от електронния портал на БПО на Р. България.

Автори и притежатели на дизайна: Дилана Радостинова Големанова и Станислав Иванов Ханджиев.

- Пример за дизайн решение в областта на приложните изкуства в Клас 06-01:

Сгъваем стол, виден от снимков материал, извлечен от електронния портал на БПО на Р. България (фигура 4 и фигура 5).

Автор и притежател на дизайна: Христо Боянов Григоров.

- Пример за дизайн решение в областта на приложните изкуства в Клас 11-02 „Дребни предмети, гребни предмети за украса на маса, за над камина и за стена, вази и саксии за цветя“ и Клас 26-05 „Лампи, лампиони, полилеи, аплици и плафониери, абажури, отражатели, фотографски, кинематографски и проекторни лампи“.

Осветително тяло и изделие за украса, виден от снимков материал, извлечен от

Фигура 5. Сгъваем стол 1 /2012

Източник: Българско патентно ведомство

- електронния портал на БПО на Р. България (фигура 6).

Фигура 6. Осветително тяло и изделие за украса/2014

Източник: Българско патентно ведомство

Автор и притежател на дизайна: Хари-лаос Теодосиадис.

3. Други обекти на интелектуална собственост в произведенията на приложните изкуства

3.1. Търговски марки в произведенията на приложните изкуства

Закрилата на търговска марка е за бизнес субекти, занимаващи се с решения в областта на приложното изкуство, които разполагат с търговска марка и искат да я защитят, за да се повиши тяхната разпознаваемост сред потребителите, а също и да увеличи стойността им.

Например „ИГГИ ГРУП“ ЕООД, чиято фирма с предмет на дейност: бижутерия, часовници, грехи и обувки и гр., има регистра-

ция на своя комбинирана търговска марка E'lements. Друг пример е фирма „Туинс Дизайн“ ЕООД, която е специализирана в индивидуалното проектиране и производство на висококачествени мебели и интериор, която има регистрация на своя комбинирана марка. Съгласно Закон за марките и географските означения, 1999 г. (ЗМГО), чл. 9, ал. 1 и ал. 2 „марката е знак, който е способен да отличава стоките или услугите на едно лице от тези на други лица и може да бъде представен графично. Такива знаци могат да бъдат думи, включително имена на лица, букви, цифри, рисунки, фигури, формата на стоката или на нейната опаковка, комбинация от цвят, звукови знаци или всякакви комбинации от такива знаци. Марка е търговска марка, марка за услуги, колективна марка и сертификатна марка“ (Закон за марките и географските означения, Обн. ДВ. бр. 81 от 14 Септември 1999 г.). Придобиването на право върху марка става чрез регистрация, счита-

но от датата на подаване на заявка в Патентното ведомство на Р. България. За да бъде успешна регистрацията, търговската марка не трябва да попада в абсолютните и относителните основания за отказ на регистрация. Посредством регистрацията се осигурява на притежателя изключителното право върху марката, което включва правото на притежателя ѝ да я използва, да се разпорежда с нея и да забрани на трети лица без негово съгласие да използват в търговската дейност идентична или сходна марка, която може да доведе до объркване потребителите за идентични или сходни стоки и услуги. Използване в търговската дейност по смисъла на ЗМГО, чл. 13, ал. 2 е: „поставянето на знака върху стоките или върху техните опаковки; предлагането на стоките с този знак за продажба или пускането им на пазара, или съхраняването им с тези цели, както и предлагането или предоставянето на услуги с този знак; вносът или износът на стоките с този знак; използването на знака в търговски книжа и в реклами“ (Закон за марките и географските означения, Обн. ДВ. бр. 81 от 14 Септември 1999 г.). Системата за закрила на търговски марки също така предвижда забрана за регистриране на заблуждаващи марки. Регистрацията на търговска марка може да подобри икономическата позиция на бизнес субектите и да служи като гаранция за това, че те ще получат честна и справедлива възвръщаемост от своите усилия. Срокът на действие на регистрацията на търговска марка е 10 години от датата на подаване на заявката. Регистрацията може да бъде подновявана неограничено за следващи периоди от 10 години.

Търговска марка в областта на приложното изкуство може да бъде регистрирана за следните класове от Ницката класификация: Клас 14 „Благородни метали и техните сплави; бижутерия, скъпоценни и полускъпоценни камъни; часовници и хронометрични уреди.; метална кинкалерия; метални контейнери за съхранение или превоз;

метални каси“, Клас 20 „Мебели, огледала, рамки за картини; неметални контейнери за съхранение или превоз; необработени или полуобработени кост, рог, бален или седеф; раковина; морска пясък; кехлибар“, Клас 21 „Домакински или кухненски прибори и съдове; кухненски принадлежности и сервизи и прибори за хранене, с изключение на вилици, ножове и лъжици; гребени и гъби; четки, с изключение на четки за рисуване; материали за изработване на четки; средства за почистване; необработено или полуобработено стъкло, с изключение на стъкло, използвано в строителството; стъклария, порцеланови и керамични изделия“, Клас 25 „Облекло, обувки, шапки и принадлежности за глава“, Клас 26 „Дантели, ширити и бродеи, галантерийни ленти и панделки; копчета, телени копчета, карфици и игли; изкуствени цветя; украшения за коса; изкуствена коса“, Клас 27 „Килими, чергичи, изтривалки, рогозки, линолеум и други материали за похвати покрития; нетекстилни тапети за стени“ и други.

3.2. Ноу-хау при произведенията на приложните изкуства

Всички автори на приложните изкуства имат знания, които биха могли да бъдат защитени като търговска тайна. Този обект на системата на „Интелектуална собственост“ може да се дефинира като конфиденциална или ограничена информация под формата на непатентовани изобретения, процедури и методи, информация за клиенти и доставчици, натрупаните знания и опит и др., предоставяща конкурентно предимство на носителя/притежателя си, ако тяхната тайна е добре поддържана и опазвана. Ако търговските тайни са добре защитени и опазвани от недобросъвестни конкуренти на пазара, притежателите на тази търговска тайна могат да попречат на други неправомочно да я придобият, разкрият или използват.

Пример за ноу-хау е изработването и

изпичането на керамика в пещ, духаното стъкло, плъстенето на вълна и т.н.

Ноу-хау е резултат на интелектуална дейност и не се закриля чрез специален закон в интелектуалната собственост и няма специфичен документ, удостоверяващ ноу-хау. Основните характеристики на ноу-хау като бизнес актив са следните: ноу-хау представлява информация, получена в резултат на научноизследователска и развойна дейност, на производствена и търговска дейности или друга бизнес дейност; ноу-хау изисква разход на труд и/или капитал за получаването му; ноу-хау може да бъде от производствен или управленски характер; ноу-хау представлява практически приложима и икономически ценна информация; ноу-хау се запазва чрез механизма на „секретност“ или „конфиденциалност“. Ноу-хау води до конкурентни бизнес предимства и има бизнес приложимост и значимост. Ноу-хау се закриля чрез т.нар. фактически монопол, чиито характеристики са: режим на конфиденциалност и отсъствие на правна закрила чрез патент или друг документ. Фактическият монопол се реализира чрез „запазване в тайна“. За целта на „запазване в тайна“ се използват правни и организационни средства. На практика се реализира с помощта на юридическия инструмент: договор (клауза) за тайна.

Законът за защита на търговската тайна, 2019 г., въвежда забрана за разгласяване на производствени или търговски тайни. Запазването като фирмена тайна осигурява закрилата чрез механизма на конфиденциалност в рамките на фирмата. При нарушение на тайната и доказване на нелоялни търговски практики, както и при битки с невярна и подвеждаща информация относно произхода, влиза в сила Законът за защита на конкуренцията, 2008 г. (ЗЗК). Извлечения от ЗЗК чл. 37, ал. 1 и ал. 2 от Закона гласи: „Забранява се узнаването, използването или разгласяването на производствена или търговска тайна в противоречие с добросъвестната търговска

практика. Забранява се използването или разгласяването на производствена или търговска тайна и когато тя е узнаата или съобщена при условие да не бъде използвана или разгласявана“ (Закон за защита на конкуренцията, Обн. ДВ. бр. 102 от 28 Ноември 2008 г.). Законът посочва като недобросъвестни действия на нелоялна конкуренция „узнаването, използването или разгласяването на производствена или търговска тайна в противоречие с добросъвестната търговска практика“ (Закон за защита на конкуренцията, Обн. ДВ. бр. 102 от 28 Ноември 2008 г.). Запазването като фирмена тайна осигурява закрилата чрез механизма на конфиденциалност в рамките на фирмата.

Заклучение

Значимостта на темата на настоящото изследване произтича от факта, че произведенията на приложните изкуства са неразделна част от ежедневието на хората още от векове. Ако не се бяха развили гревните занаяти, днес заобикалящите хората предмети не биха съществували в този си вид. Промисленото производство е по-сигурно и достъпно, което води и до по-голямо количество потребление. Произведенията на приложните изкуства като обект на художествена собственост възникват автоматично със закрила, заради вложения творчески труд и усилия на автора. Доброто функциониране и развитие на творческите дейности, свързани с авторскоправната закрила, са предпоставка за растежа на творческата икономика като цяло. Успоредно с това положителните резултати са пряко свързани и със спазването на основните принципи на интелектуална собственост при икономическата реализация на произведенията на приложните изкуства. Засиленото промишлено производство на моделите на произведенията на приложните изкуства и предлагането им по различни базари и в интернет пространството застрашават про-

изведенията от плагиатство и имитация. Ето защо от първостепенна необходимост е обектите на индустриална собственост (като дизайн, изобретение, полезен модел, търговска марка и т.н.) в промишлената реализация на решенията на приложните изкуства да бъдат защитени съгласно правната уредба в страната, а при икономически интерес и извън нея, където системата на интелектуална собственост работи от години безкомпромисно. Чрез системата на индустриална собственост се осигурява по-надеждна закрила на произведенията на приложните изкуства, като тя ги предпазва от заобикаляне на закона и по-добри икономически резултати, както и монополен статус и поддържане на лидерска позиция на пазара чрез регистрационна форма на обектите на индустриална собственост. За да се постигне икономически растеж, обектите на индустриална собственост трябва да бъдат идентифицирани и управлявани като икономически ресурси на фирмата, защото те играят съществена роля за успеха на всяка фирма, а и носят допълнителни икономически ползи чрез лицензионни възнаграждения от сключени договори и бизнес споразумения. Икономическият смисъл на закрилата на произведенията на приложното изкуство е в законово регламентираната възможност за реализиране на икономическа изгода от всички форми на използване на създадения продукт. А те, както бе посочено, са разнообразни и специфични, но всички те носят икономическа изгода на създателите на тези произведения или на техните наследници.

Цитирани източници:

Бернска конвенция за закрила на литературни и художествени произведения 1886 г., чл. 2 (1) и (7).
(Bernska konvencija za zakrila na literaturni i hudozhestveni proizvedenia 1886 g., chl. 2 (1) i (7))

Борисов, Б., Вл. Борисова, 2015. Интелектуална собственост. София: ИК – УНСС.

(Borisov, B., Vl. Borisova, 2015. Intelektualna sobstvenost. Sofia: IK – UNSS)

Борисова, В., 2009. Творческа икономика, културни индустрии и интелектуална собственост. София: Университетско издателство „Стопанство“.

(Borisova, V., 2009. Tvorcheska i ekonomika, kulturni industrii i intelektualna sobstvenost. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Stopanstvo“)

Закон за авторското право и сродните му права, Обн. ДВ. бр. 56 от 29 Юни 1993 г.
(Zakon za avtorsko to pravo i srodnye mu prava, Obn. DV. br. 56 ot 29 Yuni 1993 g.)

Закон за защита на конкуренцията, Обн. ДВ. бр. 102 от 28 Ноември 2008 г.
(Zakon za zashtita na konkurenciyata, Obn. DV. br. 102 ot 28 Noemvri 2008 g.)

Закон за марките и географските означения, Обн. ДВ. бр. 81 от 14 Септември 1999 г.
(Zakon za markite i geografските oznachenia, Obn. DV. br. 81 ot 14 Septemvri 1999 g.)

Закон за промишления дизайн, Обн. ДВ. бр. 81 от 14 Септември 1999 г.
(Zakon za promishlenia dizayn, Obn. DV. br. 81 ot 14 Septemvri 1999 g.)

Колективна монография, 1989. Съвременни декоративно-приложни изкуства в България. София: БАН.
(Kolektivna monografia, 1989. Savremenni dekorativno-prilozhni izkustva v Bulgaria. Sofia: BAN)

Костова, В., 2022. Архитектурата като приложно изкуство и архитектурните решения като интелектуална собственост. Сп. *Недвижими имоти и бизнес*, том VI (1), 2022 г.
(Kostova, V., 2022. Arhitekturata kato prilozhno izkustvo i arhitekturnite reshenia kato intelektualna sobstvenost. Sp. *Nedvizhimi imoti i biznes*, tom VI (1), 2022 g.)

Лозев, Е., 2010. Авторско право върху произведения на изобразителното изкуство. София, изд. „Феня“.
(Lozev, E., 2010. Avtorsko pravo varhu proiz-

vedenia na izobrazitelното izkustvo. Sofia, izd. „Feneya“)

Маркова, М., 2003. Фирмен дизайн. София: УИ „Стопанство“.

(Markova, M., 2003. Firmen dizayn. Sofia: UI „Stopanstvo“)

Маркова, М., 2003. Художествено-литературна собственост. София: УИ „Стопанство“.

(Markova, M., 2003. Hudozhestveno-literaturna sobstvenost. Sofia: UI „Stopanstvo“)

Маркова, М., 2010. Дизайн мениджмънт. София: УИ „Стопанство“.

(Markova, M., 2010. Dizayn menidzhmant. So-

fia: UI „Stopanstvo“)

Саракинов, Г., 2013. Авторско право и сродните му права в Република България. София: изд. „Сиби“.

(Sarakinov, G., 2013. Avtorsko pravo i srodnite mu prava v Republika Bulgaria. Sofia: izd. „Sibi“)

Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works Paris Act, 1971.

Jerome H. Reichman, 1983. Design Protection in Domestic and Foreign Copyright Law From the Berne Revision of 1948 to the Copyright Act of 1976 (1983). *Duke Law Journal*, 1143, 1145.

www.portal.bpo.bg